

Всесвітня історія

УДК 94:328.132.7(438+477)"1989/1997"

Юлія Ключук

Інститут Президентства в Республіці Польща та Україні: спільне, відмінне, особливе (1989–1997 рр.)

У статті проаналізовано особливості становлення й функціонування інституту Президентства в Республіці Польща та Україні з моменту проголошення незалежності до прийняття Конституцій (1989–1997 рр.). Висвітлений матеріал ілюструє діяльність інституту Президентства двох сусідніх країн через порівняльний аналіз основних нормативно-правових документів. Автор зосереджує увагу на спільних і відмінних рисах у повноваженнях Президентів, а саме: статусі Президентів, виборах очільників, правах та обов'язках, відповідальності перед народом і Законом, порядку усунення від влади. Показано безпосередній вплив політичної традиції Польщі на формування демократичних інституцій в Україні.

Ключові слова: Республіка Польща, Україна, Президент, інститут, Конституція, демократія.

Ключук Юлія. Інститут Президентства в Республіке Польща и Украине: общее, различие, особенное (1989–1997 гг.). В статье проанализированы особенности становления и функционирования института Президентства в Республике Польша и Украине с момента провозглашения независимости до принятия Конституции (1989–1997 гг.). Материал иллюстрирует деятельность института Президентства двух соседних стран через сравнительный анализ основных нормативно-правовых документов. Автор сосредоточивает внимание на общие и отличительные черты в полномочиях Президентов, а именно: статусе Президентов, выборах руководителей, правах и обязанностях, ответственности перед народом и Законом, порядке устранения от власти. Рассматривается непосредственное влияние политической традиции Польши на формирование демократических институтов в Украине.

Ключевые слова: Республика Польша, Украина, Президент, институт, Конституция, демократия.

Klyuchuk Yulay. The Presidency Institute in the Republic of Poland and Ukraine: Overall, Excellent, Special (1989–1997). The article analyzes peculiarities of formation and functioning of Presidency Institute in the Republic of Poland and Ukraine since the proclamation of independence before the adoption of the Constitution (1989–1997). Lighted material shows the activities of the Presidency of the two neighboring countries through a comparative analysis of major legal documents. The author focuses on common and distinctive features in the powers of the President, namely: the status of the Presidents, election of leaders, rights and duties, responsibility to the people and the Law, order the removal from power. The paper discusses the direct influence of the political traditions of Poland on the establishment of democratic institutions in Ukraine.

Key words: Poland, Ukraine, President, Institute, Constitution, democracy.

Постановка наукової проблеми та її значення. Суспільно-політичні трансформації на теренах Центрально-Східної Європи, у 80–90-х рр. ХХ ст. привнесли чимало нових тенденцій розвитку в політичне життя Республіки Польща та України. Демократичні засади й правові основи суспільного життя стали базовими для новоутворених незалежних держав і сприяли відновленню та подальшому вдосконаленню такої інституції, як Президент. Республіка Польща й Україна намагалися адаптували власне законодавство до світових норм права, таким чином формуючи ґрунт для легітимного функціонування інституту Президентства. Ураховуючи той факт, що все це відбувалося фактично паралельно, то це дає авторові повне право порівнювати інститути між собою й визначати спільні, відмінні та особливі риси кожного з них.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Формування інституту Президентства – важливий етап розвитку кожної держави. Президент є тією посадовою особою, до компетенції якої належить здійснювати зовнішньополітичну діяльність від імені власної країни, а тому в рамках польсько-українських відносин, визначення особливо діяльності цих інституцій необхідне. Багато робіт присвячено розв'язанню питань функціонування інституту Президентства в Польщі та Україні. Це роботи Т. Андрущенко [1], О. Білорус [2], Ф. Бурчак [4], Н. Гончаренко [5], В. Дем'янець [8], Г. Зеленько [9], М. Зелінська [10], М. Кармазіна [11], І. Кресіна [15], Г. Малкіна [16], О. Новиков [17]. Однак ці дослідники не ставлять за мету висвітлити особливості функціонування польської та української

інституції Президентства як таких, що формуються паралельно, а тому й виникає потреба такого дослідження.

Мета статті – проаналізувати особливості функціонування інституту Президентства в Республіці Польща та Україні в період із 1989-го до 1997 р. як важливий чинник формування міждержавних відносин. Відповідно до мети розв'язували такі наукові завдання: проаналізувати передумови утворення інституту Президентства; виокремити нормативно-правові документи, які регламентують діяльність очільників держав; простежити особливості повноважень польських та українських президентів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Кінець 80-х рр. XX ст. став переломним моментом і для польського суспільства, і українського. Два європейських народи, з різницею в часі в декілька років, виборили незалежність і намагалися розбудувати власну державу на основних цивілізаційних демократичних принципах. Польський істеблішмент швидкими темпами сформував сильний механізм владних структур, зокрема інститут Президентства, а українська демократично налаштована еліта, яка б відображала інтереси всіх верств населення, так і не виділилася з-поміж основної маси. «Україна отримала незалежність без попередньої революції в головах, революції в мисленні». Україна розпочала модернізувати суспільство, не сформувавши основи світобачення, нові ідейні, політичні та економічні орієнтири, що сприяли б простому усвідомленню реформ і для еліти, і суспільства загалом. Ситуацію погіршував умовний поділ України на «Схід» і «Захід», що формувало підґрунтя для виникнення сепаратистських ідей на фоні відсутності власної загальнонаціональної ідеології [9, с. 43–44]. А тому процес формування інституту Президентства в Республіці Польща розпочався дещо раніше, аніж в Україні.

Передумови політичної модернізації та трансформації в Польщі та Україні мають певні відмінності, що й зумовлює дещо інший перебіг подальших процесів. Польща, яка раніше стала на шлях демократичних перетворень, виявилася більш готовою до рішучих змін, ніж Україна. Українське суспільство не мало наявну чітку державно-ідеологічну доктрину, через тривалий період бездержавності. Натомість у Польщі державно-ідеологічна доктрина, сформована в добу Речі Посполитої, сприяла формуванню політичної нації поляків і виступала певним об'єднавчим елементом для народу у складні періоди історії [9, с. 49]. Це свідчить про те, що Республіка Польща є хорошим прикладом для наслідування Україні в питаннях формування національної свідомості серед населення, відчуття патріотизму та гордості за свою державу.

Широкомасштабна перебудова владної конструкції розпочалася в Польщі 1989 р. після відомого «Круглого столу», а в Україні – 1991 р. після проголошення Акту про державну незалежність. Завдяки політичному порозумінню Польщі вдалося приступити до масштабних економічних перетворень, відомих під назвою «шокової терапії», що дало змогу країні, в порівняно недовгий час, не лише припинити шалену інфляцію, перезапустити економіку, але модернізувати законодавство, передовсім Основний закон, із поновленням посади Президента [17, с. 220].

Польща й Україна здійснили спробу адаптувати колишні комуністичні закони до нових історичних реалій. Конституції країн ЦСЄ, які були прийняті у 90-х рр. паралельно із уведенням посади Президента, чітко окреслено механізм його функціонування, зокрема вибори, компетенцію, відповідальність, а також порядок зміщення вакантної посади Президента [8, с. 6]. Показовий той факт, що владні круги Республіки Польща й України, на момент політичних трансформацій мали ідентичний характер: фактичне двовладдя, де вища влада – це влада ПОРП (в Україні – КПРС) та влада Рад від гміни до Сейму (в Україні – від Верховної Ради до сільської) [9, с. 44]. Отже, основні принципи й особливості розбудови нових інститутів правління у Польщі та Україні мали подібні стартові елементи, що засвідчує наявність спільних рис у формуванні державності.

Питання про реформу української влади постало відразу після прийняття Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. Цей документ уперше проголосив, що «державна влада в Республіці здійснюється за принципом поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову» [7]. Варто наголосити, що важливим кроком у реформуванні державної влади стало заснування в Україні інституту Президентства. Адже до того суто президентські функції виконував той же парламент – Верховна Рада України в особі її Президії [4, с. 5]. А створення додаткового інституту означало початок процесу демократизації політичного становища й поділ влади на декілька складових.

У Польщі питання про заснування поста Президента та його роль у системі державної влади постало в процесі розроблення проекту нової Конституції восени 1989 р. З прийняттям поправки від 7 квітня 1989 р. було відновлено посаду Президента Республіки. Однак з дня заснування цей пост призначався генералові В. Ярузельському і «сприймався не інакше як певна гарантія влади ко-

муністів» [9, с. 53], тобто частково комуністичне минуле Польщі знайшло власне продовження в новоутвореній європейській державі.

Інститут президентства в Україні виник у період становлення власної державності. 25 червня 1991 р. Верховна Рада ухвалила Постанову «Про вибори Президента України», у якій наголошено «за доцільне заснувати пост Президента Української РСР до прийняття нової Конституції Української РСР». Було передбачено, що вибори Президента Української РСР мають відбутися 1991 р. Подією історичної важливості стала інституціоналізація президентства, яка відбулася 5 липня 1991 р. з прийняттям Верховною Радою Закону «Про заснування поста Президента Української РСР та внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР». У цих нормативно-правових документах визначено статус і повноваження президента УРСР, умови й порядок його обрання [4, с. 5]. Варто зазначити, що основні положення цих документів були в подальшому використані в Конституції України. З прийняттям Польщею й Україною нових конституцій відповідно в 1996 р. та 1997 р. обидві держави набули ознак президентсько-парламентських республік із визначеними сферами компетенції парламентів, президентів та урядів [9, с. 77–78].

У Республіці Польща спочатку була прийнято Малу, перехідну конституцію. Натомість чинна конституція ретельно готувалася вісім років. Це дало змогу полякам уникнути української «конституційної ночі», а головний документ країни став наслідком компромісів та узгоджень між основними політичними партіями країни. Над ним працювали кращі фахівці з конституційного права, які врахували думку громадськості та перевірений світовий досвід. Це дало змогу ретельно «виписати» Конституцію Польщі 1997 р. та чітко визначити права, обов'язки та роль Президента [17, с. 221].

Конституція України не містить чіткого й вичерпного переліку функцій Президента України, оскільки розписані вони упереміш із цілями й повноваженнями. Тому визначення конкретних функцій глави держави можливе лише через аналіз усього комплексу конституційних норм. Узагальнення наявних у нього повноважень і функцій важливі для розуміння його місця та загального призначення в державному механізмі, а також визначення ролі глави Української держави в розв'язанні основних потреб суспільства [6, с. 339].

У конституції Польщі термін «глава держави» взагалі не використовується. Президент наділений представницькими функціями в зовнішніх зносинах і виступає гарантом конституції, суверенітету та територіальної цілісності держави. Президент відповідає за безпеку держави й гарантує виконання міжнародних договорів. Конституція Республіки Польща містить положення, за якими Президент держави – верховний головнокомандувач збройних сил. Вона наділяє головного політичного лідера країни правом вводити надзвичайний стан, до якого відносить – зовнішню загрозу, загрозу державі, її безпеці або стихійного лиха [8, с. 5–6].

Щодо статусу Президента України, то він декілька разів зазнавав змін. Спочатку Президент був найвищою посадовою особою в державі, потім главою виконавчої влади. Так, за Законом «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» Президент оголошувався «найвищою посадовою особою Української держави і главою виконавчої влади». Згодом статус Президента було викладено в такій редакції: «Президент України є главою держави і главою виконавчої влади України» [4, с. 6].

Статус Президента України визначено розділом V Конституції «Президент України є главою держави і виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України» [14]. України, де на Президента покладається обов'язок припиняти будь-які дії законодавчої, виконавчої та судової влади. На Президента покладений обов'язок приймати рішення й виконувати дії, спрямовані на захист та зміцнення державного суверенітету, збереження цілісності й недоторканності території України в межах нинішніх кордонів [2, с. 150].

Зміна статусу Президента як найвищої посадової особи держави на статус глави держави має принципове значення. Адже глава держави уособлює державу загалом. Віднесення глави держави до будь-якої з гілок влади порушує баланс державних влад. Президент має стояти не над гілками влади, а між ними, забезпечуючи єдність державної влади та координацію взаємодій її структурних елементів. Якщо інші державні структури виконують в державному механізмі певні функції – законодавствують, управляють, здійснюють правосуддя, то Президент репрезентує державу і в середині країни, і за рубежем [4, с. 6].

Утвердження змішаної системи правління найбільш популярне для країн, які здійснюють посткомуністичний перехід до демократичних режимів. Головною перевагою є поєднання стабільності президентської посади та відповідальності уряду перед парламентом. Отже, такі системи в умовах відсутності сталої демократичної традиції стійкі перед загрозою перетворення системи або одноосібної

узурпації влади (у разі президентської системи). Згідно з ними президент, незважаючи на наділення його вагомими повноваженнями, не може бути інтегрованим у жодну з гілок влади [5, с. 18–19].

Аналіз конституційних основ парламентсько-президентської форми правління Польщі дає підставу зробити висновок про певні конфлікти, які виникали між парламентом і президентом, зокрема в питаннях зовнішньополітичного курсу країни. Основи польської зовнішньої політики слід розглядати з інформації уряду про основні її напрями, які подає міністр закордонних справ на затвердження Сейму. При цьому конституційні повноваження в зовнішньополітичній сфері належать й президентові, а тому, роль президентів (Л. Валенсі, А. Квасневського) у формуванні та реалізації зовнішньої політики вагома [1, с. 148].

До прерогатив Президента Республіки Польща було віднесено сферу зовнішньої політики: ратифікацію міжнародних угод, ведення зовнішньої політики держави, призначення й відкликання представників Польщі в інших державах. Утвердження інституту Президентства було певним ультиматумом на переговорах «круглого столу», яка мала за мету виголосити висунуті «Солідарністю вимоги». Ураховуючи те, що парламент 1991–1993 рр. був надзвичайно строкатим (30 партій), Президент міг легко застосувати право вето або реалізувати свої повноваження щодо формування уряду чи розпускання парламенту. Саме так і вчинив Президент Польщі Л. Валенса восени 1993 р. після безуспішних спроб парламенту сформувати уряд і фактично став, за висловом В. Осятинського, «винахідником агресивного президентства» [9, с. 54–55].

У сфері зовнішньої політики Президент, як глава держави, виступає від імені України, представляє її в міжнародних відносинах, веде переговори й укладає міжнародні угоди, а також керує усією зовнішньополітичною діяльністю держави [2, с.151]. Президент держави репрезентує країну загалом, виступає від її імені у відносинах з іноземними державами [4, с. 3].

У Польщі Президент – верховний представник країни й гарант безперервності державної влади, він стежить за дотриманням Конституції, охороняє суверенітет і безпеку держави, а також недоторканність, територіальну цілісність країни. Крім того, Президент – верховний головнокомандувач збройних сил (у мирний час він реалізує командування завдяки міністрові національної оборони), має право збирати Раду Міністрів. Президент за згодою Ради призначає національний референдум [12].

Відповідно до Конституції України Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного й прямого виборчого права через таємне голосування строком на п'ять років. Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні впродовж десяти останніх, перед днем виборів, років та володіє державною мовою. Одна й та сама особа не може бути Президентом України більше як два терміни поспіль [14]. Ці положення теоретично мають обмежувати кількість претидентів на цю посаду.

Стрімкий розвиток конституціоналізму сприяє появі можливостей для політичних звинувачень правової форми Президентів Республіки. Так, у Конституції Польщі передбачена можливість усунення з посади президента в порядку імпичменту «за порушення конституції». Хоча найчастіше для проведення імпичменту потрібний висновок Конституційного суду, яким, власне, визначатиметься, чи було порушення Конституції [15, с. 87].

Основний закон Республіки Польща передбачає існування Державного Трибуналу, який був легалізований Конституцією 1997 р. Відповідальності перед трибуналом за порушення Конституції або законів країни під час перебування на посаді підлягають Президент Польщі, прем'єр-міністр та інші посадові особи. Прикладом може слугувати і процедура контрасигнатури, послідовність якої відпрацювали чиновники адміністрації Президента Польщі й уряду. Згідно із цією процедурою документ, підготовлений главою держави, надходить для опрацювання в уряд не підписаним і лише після підпису профільного міністра його підписує Президент. Це сприяє й персоніфікації відповідальності за прийняте рішення вищими посадовими особами держави, для уникнення його анонімності (що ще спостерігається в Україні), і збереженню авторитету Президента, коли законопроект не підтримує уряд [17, с. 221–223]. Отже, Президент, вступаючи на цей пост, чітко ознайомлений із відповідальністю, яку понесе перед законом і людьми в разі неправової діяльності.

Інститути політичної відповідальності президента України – інститут імпичменту президента, інститут контрасигнатури, інститут конституційного контролю щодо актів Президента в частині визнання їх неконституційними. Конституційна процедура імпичменту Президента України хоча й передбачається Конституцією, але настільки складна, що усунути його з поста за цією процедурою фактично неможливо. Особливо помітно це стає при порівнянні конституційних норм щодо імпичменту в Конституції Української РСР [13] та чинній Конституції України [14]:

1. Конституція УРСР підставою для усунення Президента з поста в порядку імпичменту визнала порушення ним Конституції і законів, то нова Конституція України – учинення державної зради або іншого злочину;

2. Конституція УРСР не визначала кількості народних депутатів, які можуть ініціювати процедуру імпичменту, а Конституцією 1996 р. це може зробити лише більшість від конституційного складу Верховної Ради, (226 і більше народних депутатів);

3. Конституція УРСР не передбачала прийняття Верховною Радою окремого рішення про звинувачення Президента, а за новою Конституцією потрібно, щоб за таке рішення проголосували не менш як дві третини від конституційного складу Верховної Ради (300 і більше депутатів);

4. Конституція УРСР для прийняття рішення про усунення Президента з поста в порядку імпичменту потрібні були голоси не менш як 300 депутатів, то за новою Конституцією – не менш як трьох четвертих, тобто 338 голосів [16, с. 70–71].

Отже, наявність складної процедури імпичменту Президента в Конституції 1996 р. – ознака слабкості Основного закону й відсутності фактично політичної відповідальності Президента України перед Верховною Радою та перед народом. Це означає, що більшість з упроваджених у конституційну практику інститутів політичної відповідальності Президента України має формальний характер.

Висновки. Підсумовуючи викладений матеріал, зазначимо, що досвід Республіки Польща у формуванні інституту Президента й ретельність напрацювання положень Конституції надзвичайно цікавий і повчальний для України. Чіткість функціонування інституту Президента та зрозумілий порядок відповідальності за неправомірні дії гаранта Конституції – приклад для наслідування та запозичення інших країн. Україна, виборовши незалежність і ставши на шлях розбудови власної нормативно-правової бази, обрала легший шлях розвитку, не завжди реалізуючи власні можливості та потенціал. А тому досвід Президентів Республіки Польща за його цілісного використання – хороший дороговказ для українських колег у розбудові сильної та демократичної держави.

Джерела та література

1. Андрущенко Т. Зовнішні чинники президентської виборчої кампанії 2004 року / Т. Андрущенко // Політ. менеджмент. – 2005 – № 3. – С. 71–79.
2. Білорус О. Інститут президентства в Україні та волевиявлення громадян / О. Білорус // Вибори Президента України – 2004: проблеми теорії та практики : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 9–10 черв. 2005 р. – К. : Атіка, 2005. – 640 с.
3. Богомаз К. Інститут Президентства в Україні та європейських державах: досвід і перспективи розвитку / К. Богомаз, Л. Сорокіна // Інститут Президентства України в системі державної влади України : матеріали наук. конф. Київ, 17 січ. 2014 р. – К. : Вид-во «Київ. ун-т», 2014. – С. 135–140.
4. Бурчак Ф. Президент України / Ф. Бурчак. – К. : [б. в.], 1997. – 24 с.
5. Гончаренко Н. Інститут Президента в контексті суспільних трансформацій сучасної України / Н. Гончаренко // Інститут Президентства України в системі державної влади України : матеріали наук. конф., Київ, 17 січ. 2014 р. – К. : Вид-во «Київ. ун-т», 2014. – С. 16–20.
6. Гриньків О. Президент України – гарант верховенства права: законодавче закріплення і реалії сьогодення / О. Гриньків // Інститут Президентства України в системі державної влади України : матеріали наук. конф., Київ, 17 січ. 2014 р. – К. : Вид-во «Київ. ун-т», 2014. – С. 337–341.
7. Декларація про державний суверенітет України (16.07.1990) // Закони України. – К. : [б. в.], 1996. – Т. 1. – С. 5–9.
8. Дем'янець В. Інститут Президентства в країнах Центрально-Східної Європи / В. Дем'янець // Нова політика 1999. – № 3(23) – С. 5–7.
9. Зеленько Г. «Навздогінна модернізація»: досвід Польщі та України / Г. Зеленько. – К. : Критика, 2003. – 215 с.
10. Зелінська М. Інститут президентства в дослідженнях зарубіжних авторів / М. Зелінська // Політ. менеджмент. – 2010. – № 5 – С.96–103.
11. Кармазіна М. Президентство: український варіант / М. Кармазіна. – К. : Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2007. – 365 с.
12. Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mspa7520.ru/konstituciya-respubliki-polsha>.
13. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. Прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 року. – К. : Політвидав України, 1987. – 46 с.
14. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 2-го скликання 28 червня 1996 року // Відом. Верх. Ради України. – 1996. – № 30.
15. Кресіна І. Інститут імпичменту: Порівняльний політико-правовий аналіз / І. Кресіна, А. Коваленко, С. Балан. – К. : Вид-во Юрид. думка, 2004. – 176 с.

16. Малкіна Г. Інститут політичної відповідальності Президента України / Г. Малкіна // Інститут Президентства України в системі державної влади України : матеріали наук. конф., Київ, 17 січ. 2014 р. – К. : Вид-во «Київ. ун-т», 2014. – С. 69–74.
17. Новиков О. Конституційно-правові аспекти функціонування Президента Республіки Польща згідно з чинною конституцією / О. Новиков // Інститут Президентства України в системі державної влади України : матеріали наук. конф., Київ, 17 січ. 2014 р. – К. : Вид-во «Київ. ун-т», 2014. – С. 219–224.

УДК 93:159.953+316.3:159.953+316.356.4:159.953

Людмила Стрільчук

Теоретичний конструкт історичної пам'яті: дефініції й сучасний зміст

У статті розглянуто версії тлумачення історичної пам'яті та її роль у становленні сучасних національних суспільств країн Центрально-Східної Європи в пострадянський період. Проаналізовано відмінності між національною, соціальною, історичною пам'яттю; схарактеризовано особливості колективної й індивідуальної пам'яті та здатність певних обставин впливати на зміну історичних стереотипів.

Ключові слова: історія, історична пам'ять, національна пам'ять, соціальна пам'ять, суспільна свідомість, стереотипи.

Стрільчук Людмила. Теоретический конструкт исторической памяти: дефиниции и современное содержание. В статье рассматриваются версии толкования исторической памяти и ее роль в становлении современных национальных обществ стран Центральной и Восточной Европы в постсоветский период. Анализируются различия между национальной, социальной, исторической памятью, особенности коллективной и индивидуальной памяти и способность определенных обстоятельствах влиять на изменение исторических стереотипов.

Ключевые слова: история, историческая память, национальная память, социальная память, общественное сознание, стереотипы.

Strilchuk Lydmula. Theoretical Construct Historical Memory: Definitions and Current Contents. In the article versions interpretation of historical memory and its role in the development of modern national societies of Central and Eastern Europe in the post-Soviet period. Analyzes the differences between national, social, and historical memory, the features of collective and individual memory and the ability to influence certain circumstances to replace historical stereotypes.

Key words: history, historical memory, national memory, social memory, social consciousness, stereotypes.

Постановка наукової проблеми та її значення. Для української гуманітарної науки проблема історичної пам'яті постала з особливою актуальністю після здобуття незалежності й виникнення потреби осмислити історичну свідомість у процесі формування національної ідентичності. Попри численні дискусії на цю тему й публікації, у науковому світі й досі немає одностайної думки про співвідношення між суспільною свідомістю та наукою, урешті, про наповнюваність поняття *історична пам'ять*. Однак стан і перспективи становлення історичної пам'яті українців критично важливі для подальшого розвитку держави-нації, для її демократичного європейського майбутнього.

Мета статті – з'ясувати суть поняття *історична пам'ять* у його сучасному трактуванні.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Аналіз наукових і науково-публіцистичних текстів, що предметом дослідження мають історичну пам'ять, котрі в останні десять років опубліковані на сторінках вітчизняних часописів, наукових журналів і ЗМІ, засвідчує, що всім цим текстам притаманна дефініційна розмитість, яка часто межує з науковою неточністю. У публікаціях *історичну пам'ять* як поняття здебільшого трактують по-різному. У цій статті спираємося на роботи авторитетних істориків, аналізуючи концепції Л. Зашкільняка, В. Солдатенка, А. Киридон, Л. Нагорної, Н. Яковенко, Ю. Лотмана, Й. Рюзена, А. Мегілла.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На рубежі тисячоліть людство пережило черговий пізнавальний переворот, який іменують «поворотом до пам'яті». Людській спільноті притаманна здатність пам'ятати минуле. Тож *історичну пам'ять* ми розуміємо як здатність людського розуму зберігати індивідуальний і колективний досвід міжлюдських взаємин та формувати на його підставі уявлення про історію як таку й своє місце у ній. Фактично це наявна інформація для соціальної ідентифікації особистості та спільноти. Як зазначає